

Їх мета – звернути увагу дітей на здібності та індивідуальні особливості всіх однокласників. Учні повинні зрозуміти, що кожен з них особливий і заслуговує на відповідне ставлення.

За допомогою ігор (“У музеї”, “Бібліотека”, “На вулиці”) діти будуть вправлятися у шанобливому ставленні один до одного та незнайомих людей.

Також ми рекомендуємо включати молодших школярів у суспільно-корисну працю. Даний вид взаємодії у позаурочний час дозволить забезпечити систему природних життєвих відносин, в яких діти інакше сприймають один одного. В такий момент учнів перестає цікавити, хто і як навчається, хто лідер, а хто – ні, вони вільно спілкуються, діляться своїми захопленнями, історіями із життя.

Для виконання завдання варто об’єднати дітей так, щоб у кожную групу потрапив один учень, який не користується загальною увагою. Щоразу склад групи необхідно змінювати, щоб діти зрозуміли, що кожен з їх однокласників – цікавий. Також доцільно створювати спільні групи із учнів різних класів. До лідерів одного класу зачисляти “ізольованих” дітей з іншого, намагаючись таким чином підвищити їх авторитет серед однокласників.

Ми рекомендуємо пропонувати школярам такі види роботи:

- збирати макулатуру;
- саджати квіти біля школи;
- виготовляти іграшки для ялинки;
- допомагати майструвати шпаківні, годівнички;
- прибирати шкільну територію;
- проводити ігри у дитячих садках;
- доглядати за молодими саджанцями.

Успіх суспільно-корисної праці сприятиме появі симпатій та позитивних взаємовідносин серед учнів. Спілкуючись з товаришами, діти будуть збагачувати свої знання про внутрішній світ однолітків, вчитись цінувати їх досягнення та індивідуальні особливості.

Формуючи у молодших школярів шанобливе ставлення до дорослих, необхідно також сприяти їх активній взаємодії.

На першому етапі серед учнів можна провести бесіду на тему: “Ким ви мрієте стати?” Мета даної бесіди полягає у з’ясуванні ставлення дітей до людей різних професій. Перед школярами варто поставити наступні питання:

- Ким ви мрієте стати? Чому?
- Ким би ви не хотіли стати в майбутньому? Чому?
- Які професії ви знаєте?
- Як ви ставитесь до людей, що прибирають приміщення, вулиці тощо?

Чому?

- Що ви думаєте про працівників банків, відомих співаків, людей, які володіють автомобільними компаніями? Поясніть свою думку?

- Ким працюють ваші батьки? Чи були ви хоч раз у них на роботі? Чи сподобалось вам? Чому?

- Які професії мають друзі та знайомі вашої сім’ї? Хто з них вам подобається і чому?

На наступному етапі ми рекомендуємо організувати екскурсії на фабрики, ферми, у дендро-парк, де діти зустрінуться з людьми, які там працюють. Мета екскурсій – не захопити дітей здобувати дані професії, а змінити думку про людей, які її обрали, сформуванню шанобливого ставлення до них, їх праці. Навчити бачити, насамперед, особисті якості людини та поважати роботу, яку вона виконує.

Перед екскурсією з учнями доцільно провести бесіду, яка активізує їх знання про ту чи іншу професію. Також кожна дитина має отримати план, який допоможе їй охопити всі особливості діяльності людей на тому чи іншому виробництві.

План

1. Чим займаються на виробництві, яке відвідуємо?
2. Як багато людей на ньому працює?
3. Які види робіт вони виконують?
4. Наскільки складна їх робота?
5. Що найбільше сподобалось у даній професії?

Варто організувати екскурсію так, щоб учні не лише оглянули місце роботи працівників та прослухали лекцію про виробництво, але й отримали змогу попрацювати разом з ними.

Доцільно домовитись з робітниками, щоб кожен з них взяв собі одного учня і показав йому, як саджати квіти, годувати тварин, шити одяг і т.д. А в процесі роботи розповісти, яку користь для всіх людей має їх праця, чому необхідно старанно її виконувати.

Наприкінці екскурсії вчителю разом з дітьми варто запросити нових знайомих на свято “Кожна професія найважливіша”.

Проведенню свята має передувати самостійна підготовка школярів. Зокрема, їм необхідно підібрати і вивчити вірші про людей таких професій, які їм найбільше сподобались; можна запропонувати виготовити своїми руками подарунки для нових знайомих.

Свято може складатись із трьох частин.

У першій частині діти розповідають вірші, співають пісні про професії запрошених, інсценують кумедні сценки і т.п.

У другій частині разом з дорослими беруть участь у різних фізичних, творчих, інтелектуальних конкурсах. Головною умовою конкурсів має стати їх парне виконання “учень – дорослий” та обов’язкова зміна партнера у новому змаганні.

У третій частині свята доцільно запропонувати молодшим школярам та їх новим знайомим сісти за круглий стіл і поспілкуватися. Спілкування повинне відбуватися за правилами:

- уміє вислухати ближнього;
- розповідай так, щоб іншим було цікаво;
- дозволей старшому першим розповісти свою історію.

Під час розмови дорослі часто згадують, якими вони були в дитинстві, у шкільні роки, чому отримали таку професію, ким мріяли стати. Діти розповідають про родину, захоплення, цікаві історії із свого життя. Як

результат – школярі отримують багатий досвід спілкування з різними людьми, що позитивно впливає на їх ставлення до оточуючих.

Виховувати шанобливе ставлення у молодших школярів до старшого покоління, людей похилого віку ми рекомендуємо розпочати з відвідування будинку пристарілих.

Перед цим учням доцільно повідомити, хто і чому там проживає; що часто діти не шанують своїх стареньких батьків, віддають їх до таких будинків і, іноді, навіть не провідують, забувають про них. Тому школярів варто попередити, що при зустрічі з такими людьми необхідно правильно себе поводити:

1. Не кричати, тому що людям похилого віку потрібен спокій.
2. Бути ввічливими.
3. Не проявляти надмірної цікавості до їх поведінки та зовнішнього вигляду.
4. Не розпитувати про рідних – можливо їм буде боляче про них згадувати.

У будинку пристарілих діти можуть виступити з концертом, після якого ближче познайомитись з його мешканцями, дізнатися про їх захоплення, ким вони раніше працювали.

Після відвідування самотніх людей школярам варто запропонувати завдання зобразити свої враження в малюнках. А демонструючи роботи, розповісти про все, що їм сподобалось чи не сподобалось, що їх здивувало. Щоб закріпити виховну мету такого заходу, ми рекомендуємо провести з дітьми бесіду “Шануймо старість!”. У ході бесіди діти мають відповісти на запитання:

- Як часто ви поступаєтесь місцем літній людині?
- Чи задумуєтесь над тим, що таким людям важко стояти, нести сумки?
- Чи цікаво вам знати, ким вони працювали?
- Чи прислухаєтесь ви до порад незнайомої людини похилого віку?

Чому?

- Чи зміниться ваше ставлення до старенької бабусі, яка збирає пляшки, якщо дізнаєтесь, що колись вона працювала лікарем і рятувала людям життя? Як ви ставитесь до таких літніх людей?

У процесі бесіди школярі повинні зрозуміти, що люди похилого віку заслуговують на шанобливе ставлення. Проживши довге і складне життя, вони багато чого зробили для людей.

Для активної взаємодії молодших школярів з рідними бабусями та дідусями доцільно дати дітям завдання написати замітку в журнал “Моя сім’я” про життя стареньких. Для цього учням необхідно роздати загальні запитання, які, за їх бажанням, можна змінювати:

1. Де народились бабуся та дідусь?
2. Де вони навчались? Скільки класів закінчили? Чому?
3. Ким працювали?
4. Чим захоплювались?
5. Чи пам’ятають себе у віці онуків?

6. Записати найцікавіший, найрадісніший або найсумніший моменти їхнього життя.

7. Про що вони мріють сьогодні.

Ми не рекомендуємо батькам та літнім людям надиктовувати дітям чи виконувати замість них завдання. Найкраще, якщо бабуся та дідусь посадять онука поряд із собою, відкриють сімейний альбом і, розглядаючи фотокартки, розкажуть про своє життя та мрії. Дадуть дитині можливість самостійно відібрати все, що її зацікавило. Результати роботи можна заслухати на виховній годині “Мої бабуся та дідусь”.

Для більшого зближення онуків із старшим поколінням варто провести ярмарку. До ярмарки діти разом з бабусями можуть випікати печиво, вишивати серветки, виготовляти ляльки. З дідусями вирізати іграшки, майструвати літаки і т.д. В ярмарці повинні взяти участь всі.

Зароблені кошти варто перерахувати на рахунок будинку пристарілих, людям, про яких турбується держава, а не власні діти та онуки.

Як наслідок – учні змінять ставлення до рідних, почнуть більш шанобливо ставитись не тільки до своїх бабусь та дідусів, але й до всіх людей похилого віку.

3. Демонстрація дітям у навчально-виховному процесі кращих зразків шанобливого ставлення

Для виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей важливою є демонстрація дітям у навчально-виховному процесі кращих зразків шанобливого ставлення.

Даний метод виховання у педагогіці називається прикладом. Він використовується для демонстрації зразків діяльності, вчинків, способу життя. Позитивний приклад має сприяти виникненню в учнів потягу до активної роботи над собою, до розвитку і удосконалення своїх особистісних властивостей і якостей, подоланню наявних недоліків. Сприймаючи різні зразки поведінки і діяльності, діти переживають внутрішні протиріччя між досягнутим і необхідним рівнем розвитку, що сприяє появі у них потреби в удосконаленні.

Відомо, що для молодших школярів прикладом для наслідування є їх вчитель. Тому ми рекомендуємо усім вчителям на уроках, в позаурочний час стати для дітей взірцем шанобливого ставлення. Вітаючись з учнем, доцільно називати його ім'я. Завжди цікавитись настроєм дітей і чим можна допомогти. Давати змогу висловити свої думки всім школярам, знаходити і підкреслювати позитивне, навіть у слабких відповідях. Не насміхатися над невдачами дітей, а навпаки, вітати їх з найменшими успіхами. Якщо окремі учні дійсно заслуговують на осуд, необхідно висловити його, не підвищуючи голосу та не принижуючи дитячої гідності.

Також ми рекомендуємо вчителям навмисне створювати ситуації, в яких вони могли б продемонструвати своє шанобливе ставлення до учнів.

Наприклад, дати дітям доручення, які одні можуть виконати, а інші, в силу своїх індивідуальних особливостей – ні. Проте за старання дякувати всім школярам. У таких випадках учні будуть відчувати підтримку і розуміння з боку вчителя, його шанобливе ставлення до них.

З поняттям шанобливого ставлення педагогам варто знайомити молодших школярів на матеріалах уроків з позакласного читання. В казках, оповіданнях, притчах, віршах діти отримають змогу побачити та усвідомити кращі зразки шанобливих дій та вчинків. Твори В.О.Сухомлинського “Тихо, бабуся відпочиває” та “Доброго здоров’я, дідусю!” містять яскраві приклади шанобливого ставлення дітей до людей похилого віку.

Тихо, бабуся відпочиває

Прийшла зі школи маленька Галинка. Відчинила двері, щось хотіла весело сказати мамі. А мама насварилася на неї пальцем і шепче:

- Тихо, Галинко, бабуся відпочиває. Цілу ніч вона не спала, боліло серце.

Галинка тихенько підійшла до столу, поклала книжки. Пообідала й сіла за уроки. Читає книжку, тихо-тихо про себе, щоб не розбудити бабуся.

Відчиняються двері, заходить Оля, Галинчина подруга. Вона голосно й каже:

- Галинко, послухай...

Галинка насварилась на Олю пальцем, як мати на неї, і пошепки мовить:

- Тихіше, бабуся відпочиває. Цілу ніч вона не спала, боліло серце.

Сіли дівчатка до столу й розглядають малюнки. А з бабусиних очей впали дві сльозинки. Коли бабуся прокинулась, Галинка й питає:

- Бабусю, а чого ви плакали уві сні?

Бабуся усміхнулась, приголубила Галинку. В її очах світилась радість.

Доброго здоров’я, дідусю!

Біля школи живе старий – дід Іван. Нема в нього нікого – ні рідних, ні товаришів. Було два сини – загинули на фронті. Дружина нещодавно померла.

Кожного дня приходиться дід Іван до школи по воду. “В шкільному колодязі дуже смачна вода”, - говорить дід сусідам.

Як тільки дідусь підходить до колодязя, до нього підбігають діти.

- Дідусю, давайте ми допоможемо вам воду витягти, - говорять вони.

Дідусь посміхається. Він не встигає перепочити біля колодязя, як відро вже з водою.

- Доброго вам здоров’я, дідусю, - щебечуть діти.

Ці слова звучать для старого прекрасною музикою. Від них на серці стає тепло і радісно.

Ось і зараз вийшов дід Іван з хати і сів на лавці біля паркану. Сидить і прислухається. До чого він прислухається? На шкільному подвір’ї пролунав

дзвоник. Дідусь бере відро і йде по воду. Як хочеться йому почути сердечні слова:

“Доброго вам здоров’я, дідусю”.

При опрацюванні даних творів вчителю варто особисто зачитати оповідання, дотримуючись логічних наголосів, даючи можливість учням відчутти потребу бабусь та дідусів у шанобливому ставленні до них.

Подібний зміст життєвих ситуацій спонукає школярів задуматись над власним ставленням до літніх людей. Також педагогу доцільно звернути увагу дітей на те, що старенькі вже завершують свій шлях на землі, що сили, здоров’я, які вони витратили, щоб виростити своїх дітей та онуків, залишають їх. Зазначити, що у похилому віці люди стають немічними і дуже залежать від допомоги молодших. Що часто дідусеві вистачить лише короткої розмови з онуками, а бабусі тиші, коли вона втомилася.

На наступному етапі можна провести діалог з дітьми. Роль вчителя у процесі здійснення цього етапу – сприяти вільному вираженню учнями своїх думок, підводити їх до самостійних висновків та обґрунтувань.

Відповідаючи на запитання, школярі обов’язково пригадають різні випадки із свого життя, наприклад: “Бабуся попросила помити посуд і я помила”, “А я допоміг дідусеві полити дерева на дачі”, “Я раніше не дякувала бабусі за обід. Тепер не буду забувати”.

Бесіда за змістом подібних оповідань збагачує почуття дітей, розкриває значення шанобливого ставлення до людини, виховує переконання в тому, що необхідно бути ввічливим, тактовним, коректним, чуйним до оточуючих.

Так як молодші школярі, оцінюючи ставлення інших, орієнтуються на зовнішні прояви, варто, для більш свідомого його сприйняття, співставити дані дії та вчинки. Їх порівняння забезпечить у дітей активну оцінювальну діяльність. Зіставлення шанобливого та нешанобливого ставлення допоможе виробити в учнів більш чіткі критерії ставлення до людей.

Тому далі вчителю доцільно запропонувати учням уявити протилежну ситуацію:

- Уявіть собі, що Галинка не послухала маму і голосно розмовляла, бігала, турбувала бабусю. Придумайте кінцівку такого оповідання.

- Якби діти не звертали уваги на дідуся, не віталися з ним, не допомагали йому, що, на вашу думку, відчував би старенький?

На підсумковому етапі педагог має узагальнити все висловлене і разом з дітьми зробити висновок, що людям похилого віку необхідна пошана з боку молодшого покоління.

Після спільного висновку молодшим школярам необхідно дати завдання, яке сприятиме закріпленню отриманих знань. Наприклад:

- Подумайте і скажіть, як би ви вчинили у таких ситуаціях?

1. У магазині учень одночасно з незнайомою бабусею підійшов до продавця.

2. Гуляючи у парку, дівчинка не помітила, як з кишені випав фантик. За це на неї насварився дідусь.

3. Виконуючи уроки, хлопчик почув, як бабуся прийшла з роботи.

Учні мають самостійно обрати найкращий варіант і довести його правильність.

Читаючи твори даного змісту, діти вчаться розуміти людей, переживають разом з героями, по-новому дивляться на свої дії, вчинки, погляди. Характеризуючи персонажів казок, героїв оповідань, даючи оцінку конкретним фактам і подіям, наводячи приклади із життя, учні отримують можливість правильно оцінювати дії та вчинки оточуючих.

Знайомлячи дітей із видатною постаттю: поетом, художником, композитором, педагогам доцільно підібрати такі факти, в яких у доступній і цікавій для молодших школярів формі буде йтися про їх шанобливе ставлення до всіх людей.

Наприклад, на уроці української літератури, вивчаючи поезію Лесі Українки, вчителю варто розповісти не лише дані з біографії поетеси, але й про її ставлення до людей. Хоч вона і була із заможної родини, проте змалку шанобливо ставилась до бідних, гралася з їх дітьми, ніколи не принижувала та не ставила себе вище них.

Захоплюючись художніми, музичними, літературними творами і дізнаючись про тих, хто їх написав, учні виявляють бажання бути схожими на визначних особистостей і відповідно себе поводити.

Для конкретизації та закріплення необхідних шанобливих дій та вчинків доцільною є організація спеціальних вправ. А.С.Макаренко казав: “Необхідно прагнути до того, щоб у дітей як можна міцніше формувались гарні звички, а для цієї мети найважливішим є постійне вправляння у правильному вчинку” [5, 366].

Так, після того як учні опрацюють вірш чи оповідання з позитивними прикладами пошани, охарактеризують дії та вчинки головних героїв, вчителю варто запропонувати їх інсценізувати. Для інсценізації можна використовувати всі підручні матеріали в класі: стільці, парти, підручники. Діти з радістю віддадуть і свої речі (портфелі, пенали, зошити). Такий спосіб демонстрації позитивного прикладу шанобливого ставлення настільки переконливий і викликає яскраві емоції у школярів, що навіть не виникає потреби у додаткових поясненнях вчителя.

Для швидкого перевтілення учням доцільно дати завдання – від імені героя розповісти про себе, свою сім'ю, про ставлення до учасників інсценізації. Також варто запропонувати розкрити почуття та переживання, які виникають у їх героїв від того чи іншого ставлення до них.

Часто учні, спостерігаючи приклади позитивних вчинків, не співвідносять їх із собою. Тому необхідно виховувати в них активне ставлення до отриманих знань, вчити використовувати їх у своєму досвіді, правильно наслідувати задані зразки, навчити бачити не лише чужі, але й свої помилки у ставленні до людей.

Для цього ми пропонуємо вчителю дати дітям розіграти сценки під загальною назвою “Знайди помилку”. Наприклад:

“Вчитель, у руках якого багато зошитів та підручників, зустрів трьох учнів. Вони привіталися і разом з учителем пішли до класу”.

Діти не одразу здогадуються, що школярі повинні допомогти учителю занести зошити та підручники. Тому перед ними варто поставити запитання:

- Що ще необхідно було зробити учням?

Бажано, щоб молодші школярі не відповідали, а одразу інсценували свої думки. Такий спосіб відповідей зацікавить дітей, а бажання побувати на місці того чи іншого героя сприятиме їх активній участі та пошуку правильного вирішення проблеми.

Учням можна запропонувати наступні ситуації.

1. Хлопчик виконує уроки. До нього підійшов молодший братик і попросив намалювати йому малюнок.

2. Три подруги голосно розмовляли в автобусі. Літня жінка зробила їм зауваження.

3. Учень поставив портфель таким чином, що учениця, яка йшла біля його парти, зачепилася і впала.

Щоб закріпити дійсно правильний варіант поведінки, кращі зразки шанобливого ставлення, обрані самими дітьми, варто ще раз продемонструвати перед класом.

Дані інсценування дають можливість учням стати взірцем для інших, що накладає на них певну відповідальність. Одночасно однокласники, сприймаючи своїх товаришів як приклад, не відчують якогось негативізму, а, навпаки, разом переживаючи усі події, бачать у них себе, свої дії, вчинки.

Проведення рольової гри "На автовокзалі", під час якої школярі обиратимуть спосіб дій у заданій учителем ситуації, сприятиме, на нашу думку, не лише закріпленню отриманих знань, але й появи у дітей самостійного власного бачення вирішення тієї чи іншої проблеми.

Дітям можна запропонувати такі ролі: черга біля каси, касир, сім'я з дітьми, пасажери автобуса.

Вчитель буде виконувати ролі старенького дідуся; бабусі, що просить милостиню; чоловіка, який не встигає на автобус; глухого клієнта; жінки з дитиною.

У грі педагог повинен створити наступні ситуації:

1. Бабуся підійшла до сім'ї, попросила милостиню і, натомість, запропонувала дітям цукерки.

2. Глухий чоловік намагається придбати квиток.

3. До автобуса зайшла жінка з маленькою дитиною, всі місця зайняті і всім необхідно далеко їхати.

4. Старенький дідусь впав біля автобуса з пасажирами, який збирався від'їжджати.

5. Чоловік, який не встигає на автобус, просить пропустити його в черзі.

Після гри кожен учасник повинен охарактеризувати свої дії, можливі помилки. Подібні вправління у шанобливому ставленні сприяють тому, що школярі починають реагувати на кожне порушення однокласників у ставленні до оточуючих, стежити за власною поведінкою.

Висновок

Збагачуючи виховне середовище школярів атмосферою, в якій найавторитетніші для них люди, взаємодіючи між собою, з учнями, іншими людьми проявляють шанобливе ставлення один до одного, ми мимоволі надаємо їм змогу перейняти заданий стиль поведінки. Вирішальним моментом у єдності виховних впливів є постійне співпадання позитивних вимог і дій педагогів та батьків, які забезпечують можливість підростаючій особистості завжди знаходитись під впливом умов, що не суперечать одна одній, умов, які викликають позитивні зворотні реакції, активне ставлення до оточуючого.

Педагогічні працівники та рідні у створеному для дітей виховуючому просторі постають зразком для наслідування. Їх приклад шанобливого ставлення до людей сприяє виникненню в учнів потягу до активної роботи над собою, до розвитку і удосконалення своїх особистісних властивостей і якостей, подоланню наявних недоліків. Сприймаючи позитивний зразок, діти переживають внутрішні протиріччя між досягнутим і необхідним рівнем розвитку, що сприяє появі у них потреби у вдосконаленні. У процесі виховання велику виховну силу мають герої книг, фільмів, історичні діячі, видатні вчені, співаки, артисти, спортсмени.

Найкраще пізнати людину, сформувану до неї шанобливе ставлення можливо лише у тісній взаємодії. Взаємодіючи з різними людьми, молодший школяр отримує можливість зрозуміти стан ближнього, його дії та вчинки, вчиться оцінювати особистість співбесідника в цілому. Правильно організована взаємодія в діяльності (ігри, навчальна та суспільно-корисна праця), яка передбачає зміну позицій, ролей, статусів, дає можливість переживати радість та проблеми інших людей як свої; сприяє появі в учнів не лише бажання бути схожим на суб'єкт взаємодії, але й відповідно ставитись до нього.

Короткий словник термінів

Шана – ставлення до когось з повагою, що ґрунтується на визнанні чийось позитивних якостей; увага, виявлена комусь з боку суспільства або окремих людей.

Шанобливий – сповнений глибокої поваги, пошани до когось.

Пошана – почуття шанобливого ставлення до когось. Зовнішній вияв почуття поваги до кого-, чого-небудь.

Повага – ставлення до людей, в якому практично (у відповідних діях, мотивах, соціальних умовах життя суспільства) визнається гідність особистості.

Шанобливе ставлення до людей – це вияв поваги, який ґрунтується на визнанні особистих заслуг, соціального статусу, моральних та індивідуальних чеснот чи якостей людини.

РЕПОЗИТОРІЙ БІБЛІОТЕКИ

Список використаної літератури

1. Амонашвили Ш.А. Школа Жизни: Трактат о начальной ступени образования, основанный на принципах гуманно-личностной педагогики. – М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1998. – 75с.
2. Баранова И.В., Гупта С.Р., Фигина Е.Н. Нравственные ценности. Развивающая программа для младших школьников. Методическое пособие для учителей и психологов. – М.: Генезис, 2003. – 144с.
3. Гармаев А.А. Этапы нравственного становления ребенка. Избранные лекции по нравственной психологии. – Винница: Континент – ПРИМ, КРОНА, 1999. – 96с.
4. Крысько В.Г. Социальная психология: Словарь справочник. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2001. – 688с
5. Макаренко А.С. Сочинения: В 7 т. – М., 1957. – Т.4. – 552с.
6. Малахов В.А. Этика: Курс лекцій: Навч. посібник . – 5-те вид. – К.: Либідь, 2004. – 348с.
7. Мудрик А.В. Время поисков и решений, или старшеклассникам о них самих: Кн. для учащихся. – М.: Просвещение, 1990. – 191с.
8. Нравственное развитие младших школьников в процессе воспитания. / Под ред. И.А.Каирова и О.С.Богдановой. – М.: Педагогика, 1973. – 120с.
9. Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В.Г.Постового. – К.: Рад. шк., 1989. – 189с.
10. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд. / Под редакцией И.В. Дубровиной – СПб.: Питер, 2004. – 592с.
11. Ушинський К.Д. 1. Три елемента школы. 2. О народности в общественном воспитании // Пед. соч.: В 6 т. / Сост. С.Ф.Егоров. – М.: Педагогика, 1988. – Т.1. – С.177- 193; С.194-256

Список рекомендованої літератури

1. Азова Б.О., Крол С.Є. З досвіду виховання в учнів навичок і звичок культурної поведінки. – К., 1962. – 76с.
2. Амонашвили Ш.А. Педагогическая симфония: Трилогия / Шалва Амонашвили. – М.: Международный центр Рерихов: Мастер-Банк, 2002. – 664с.
3. Білоусова В.О. Виховання культури поведінки учнів. – К.: Рад. школа, 1986. – 150с.
4. Богданова О.С., Петрова В.И. Воспитание культуры поведения учащихся 1-3 классов. Пособие для учителей. Изд. 2-е, испр. – М.: Просвещение, 1978. – 176с.
5. Гореева В.М. Виховання культури поведінки школярів. – К., 1983. – 48с.
6. Захаренко О.А. Поради колезі, народжені в школі над Россю: Роздуми педагога. – Черкаси: Ваш дім, 2005. – 92с.
7. Котирло В.К. Виховання слухняності дітей у сім'ї. – К.: Рад. школа, 1967. – 103с.
8. Кузнєцова О.А. Педагогічні умови формування моральних норм поведінки молодших школярів. – Миколаїв: ІЛІОН, 2004. – 154с.
9. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 324с.
10. Макаренко А.С. Книга для батьків. – К.: Рад. школа, 1980. – 327с.
11. Нефедов В.И., Щербань Ю.Ю. Искусство воспитания в семье. – Мн.: Нар. асвета, 1971. – 173с.
12. Прозоров Г.С. Воспитание у детей уважения к старшим. – М.: Учпедгиз, 1959. – 23с.
13. Скар О.І. Педагогічна культура сім'ї. – К.: Знання, 1984. – 48с.
14. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К.: Рад. школа, 1978. – 263с.
15. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1976.
16. Шемшурина А.И. Этическая грамматика в начальных классах: В помощь учителю. – М.: Школа-Пресс, 1998. – 93с.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Ольга Чорна

Виховання у молодших школярів
шанобливого ставлення до людей.

Методичні рекомендації

Умань
РВЦ «СОФІЯ»
2009

Навчально-методичне видання

**Виховання у молодших школярів
шанобливого ставлення до людей.
Методичні рекомендації**

Чорна Ольга Олександрівна

РЕПОЗИТОРІЙ БІБЛІОТЕКИ